

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Počátky vydržení v římském právu

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Autor: Veronika Štětinová

2012
5. ročník SVOČ

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 5. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze dne 15. 4. 2012

.....

Veronika Štětinová

Obsah

1. Úvod	4
2. Počátky vydržení v římském právu	6
2.1 Systematika a definice	6
2.2 Historické vymezení	7
2.3 Postavení v rámci antických systémů	8
2.4 Způsoby použití vydržení	8
2.5 Vydržení v Zákoníku XII desek	10
2.5.1 Usus auctoritas	10
2.5.2 Adversus hostem aeterna auctoritas	13
2.5.3 Zákaz vydržení kradených věcí	14
2.5.4 Zákaz vydržení mancipačních věcí ženy	16
2.5.5 Zákaz vydržení hrobů	17
2.5.6 Zákaz vydržení confinia	18
2.5.7 Vydržení manu nad manželkou	18
2.6 Usucapio pro herede a usureceptio ex fiducia	19
3. Závěr	21
4. Prameny	23
5. Seznam použitých latinských výrazů	25
6. Přílohy	26

1. Úvod

Právní systém antického Říma zanechal dnešní době velké množství materie, ze které můžeme čerpat i při tvorbě současných právních řádů. I tak nás ovšem mnohdy překvapí pokrokovostí některých institutů, které byly upraveny už v nejstarších římských předpisech. Nejinak tomu je i u vydržení, které se nám zachovalo dodnes a je známo takřka každému nynějšímu právnímu řádu. Je zakotveno samozřejmě i v dosud platném českém občanském zákoníku¹ a stejně tak i v novém, již platném, ale ještě neúčinném občanském zákoníku.²

Přítom právě vydržení je i pro samotné římské právo neobvyklé. Vzhledem k formálnosti, která bývala spojena s nabytím vlastnictví a k rozsáhlé ochraně poskytované vlastnickému právu, se nám zdá dnes nepochopitelným, jak mohl již v nejstarší době římské státnosti vzniknout institut, který svou charakteristikou těmto zásadám naprosto neodpovídá. Naskytá se nám díky tomu otázka: Proč Římané, navzdory silné rigiditě týkající se nabytí vlastnického práva, již v tak brzké době přišli s institutem vydržení a považovali ho dokonce za tak důležitý, že jeho úpravu zaznamenali i do Zákoníku 12 desek?

V této práci se proto pokusíme zaměřit na to, jaké okolnosti mohly vést k nevšednímu postavení vydržení v rámci římského práva. Budeme se krátce věnovat i eventualitě, jestli tento institut, který na první pohled vypadá, že není římskému právu úplně vlastní, nemá kořeny už v právním řádu jiného antického státu.

Tato práce však bude zaměřena pouze na nejstarší úpravu antického vydržení, proto si ho nejprve budeme muset zařadit do časových souvislostí. Z mnoha zdrojů víme, že ustanovení o tomto institutu se vyskytovala již v Zákoníku 12 desek³. Otázkou však je, zda vydržení existovalo v době ještě starší. I na to se pokusíme nalézt odpověď. Jádrem celé práce však bude především zkoumání samotných fragmentů z decemvirálního předpisu. Z nich musíme vybrat, které jsou pro naše zkoumání relevantní a zjistit, zda se některé z nich netýkají vydržení pouze zdánlivě. Stěžejní bude zejména snaha o nalezení původního významu pojmů *usucapio*, *usus auctoritas* a *aeterna auctoritas*, a posouzení, zda se týkají jedné a té samé věci nebo vypovídají o různých skutečnostech.

---

¹ §134 – §135c zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

² §1089 – §1098 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³ Příloha č. 1 – rekonstruovaná podoba Lex doudecim tabularum.

Bohužel však půjdeme především cestou teoretizování a pokusů o potvrzení či vyvrácení určitých domněnek. K tomu mohou posloužit jisté materiály, především samotné znění pramenů, které se dochovaly z antického Říma. Na pomoc si vezmeme i učebnice a encyklopedie, které nám také zprostředkovávají určité poznatky o vydržení, a v neposlední řadě i několik studií sepsaných na toto téma různými autory. Některé domněnky o nejstarší formě vydržení v římském právu už byly v různých takovýchto publikacích řečeny, mezi právními romanisty existují zastánci i kritici rozličných teorií. Pokusím se však mezi nimi najít svou cestu a vytvořit si vlastní pohled na tuto problematiku.

Osobně jsem si vybrala právě vydržení z důvodu jeho nadčasovosti a praktické použitelnosti i v dnešní době. Žhavým tématem současnosti je nový občanský zákoník, který se často ve svých ustanoveních vrací k římskému právu. I vydržení v něm zůstává velice podobné staré římské úpravě. Ke všemu se zde nově objevují pojmy opuštění a přivlastnění věci, jež se velice podobají římským *derelictio* a *occupatio*, mezi nimiž a *usucapiem* existuje jistá souvztažnost, ke které se také v této stati dostaneme. Jak vidíme, vydržení je stále ještě upotřebitelné i dnes, a jelikož zůstává v obdobné podobě jako v antickém právu, můžeme z toho soudit, že už tehdy bylo v Římě velice dobře upraveno.

V české literatuře se však klade u vydržení důraz na podobu z klasické doby (s pěti předpoklady pro nabytí vlastnického práva vydržením), jen málo pak na ranější podobu z XII desek, nebo dokonce z ještě dřívějšího období. Je to samozřejmě pochopitelné z toho důvodu, že následná recepce právními řády se uskutečňovala z rozvinutější formy tohoto institutu. Abychom ale mohli správně pochopit, z čeho se klasické vydržení pravděpodobně vyvinulo, musíme se podívat na jeho nejstarší tvar a pokusíme se zjistit, jak fungovalo v původní formě. Netroufám si zde tvrdit, že je možné se toho s jistotou dopátrat, ale alespoň se pokusím o nastolení několika domněnek, které by se podle mého názoru mohly co nejvíce přibližovat pravdě.

2. Počátky vydržení v římském právu

2.1 Systematika a definice

Abychom se mohli podívat na danou problematiku podrobněji, zcela jistě neuškodí si na začátku definovat pojem vydržení. Toho můžeme snadno dosáhnout, pokud zařadíme tento institut do římského systému. Vydržení patří do soukromého práva a v jeho rámci k věcným právům. Dále náleží ke způsobům nabytí vlastnického práva a mezi nimi pak k originárním způsobům nabývání. U některých autorů⁴ je ale řazeno na pomezí původních a odvozených způsobů. Odvozených proto, že se pro jeho uskutečnění většinou předpokládalo nabytí věci prostřednictvím právního úkonu. I zde však nastane nabytí práva k věci nezávisle na předchůdci, neváže se totiž na okamžik převedení věci, ale až na uplynutí potřebného času bez ohledu na zcizitelovo postavení. Nastává tedy *ex iure*, což svědčí o originárním způsobu nabytí vlastnictví. V neposlední řadě na něj můžeme hledět i jako na nabývací způsob, jež vytvořilo civilní právo (*ius civile*).

Díky tomuto zakotvení už je pak snadné institut definovat. Vydržení je jedním ze způsobů, jimiž se nabývá vlastnické právo k věcem, a to takový, kde pozice nabyvatele není odvozena od vlastnického práva předchůdce a pro nabyvatele díky tomu nemá význam právní postavení dosavadního vlastníka.⁵ Nabytí se pak uskutečňuje držbou věci po určitý čas za současného dodržení dalších podmínek. V klasické době bylo těchto předpokladů pro vydržení pět - věc způsobilá k vydržení, titul, dobrá víra, držba a čas.⁶ Pro naše zkoumané období však ještě těchto pět znaků neplatilo. Minimálně však byla potřebná už od nejstarších dob držba a následně nejspíš přibyl i požadavek času. Pravděpodobně bylo upraveno v římském právu vyloučení některých předmětů z právního jednání (stanovení *res extra commercium*) dříve, než došlo k zakotvení vydržení. Z toho by vyplývalo, že by i způsobilost věci byla požadována již pro původní podobu institutu. V době Zákoníku 12 desek, byly tyto tři požadavky již téměř jistě ustáleny.

---

⁴ Honsell, H.: *Römisches Recht*. 7. vydání. Heidelberg: Springer, 2010, str 62-63.

⁵ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 169-170.

⁶ Jako pomůcka pro zapamatování sloužil i (hexametrický) latinský verš - *res habilis titulusque fides possessio tempus*.

2.2 Historické vymezení

Nyní je nasnadě zasadit vydržení do historického kontextu. Přesný okamžik vzniku bohužel není jasný, ale můžeme se domnívat, že se vyvinulo v rámci obyčejového práva. První dochované zmínky o něm však nalezneme až v *Lex duodecim tabularum*, zákoně, který sepsali decemvirové v polovině 5. století př. n. l., jakožto písemné zakotvení především sporných obyčejových pravidel. Originál tohoto zákoníku byl však zničen patrně při vpádu Gallů v roce 390 př. n. l. a znovu již obnoven nebyl. Poté se nejspíše tradoval pouze ústně, takže jeho obsah dnes dovozujeme především z děl antických spisovatelů, popř. z Digest.⁷ Tato svědectví ale pocházejí až z pozdější doby konce republiky či počátků císařství, proto se musíme dívat na některé úryvky s velkou opatrností, jelikož se mohlo stát, že autoři jejich znění přizpůsobili době, ve které žili. Pozor si tedy musíme dávat především na Gaiův⁸ text, u kterého se dá očekávat (jelikož se jedná o učebnici), že některá jeho ustanovení mohla být adaptována pro potřeby doby. To ale neznamená, že ho budeme opomíjet, naopak je pro tuto práci stěžejní, protože obsahuje z dostupných materiálů nejrozsáhlejší komentář jak samotného vydržení, tak i XII tabulí.⁹

Bohužel nám chybí jakékoliv dochované zmínky o předdecemvirálním vydržení. Dokonce ani v žádné ze sporných zpráv z královské doby není obsažena žádná výpověď, která by se týkala *usucapia*. Dobu jeho vzniku však můžeme odhadovat i ze dvou institutů s ním souvisejících. Jsou jimi *usucapio pro herede* a *usureceptio ex fiducia*. Předpokládá se zde jejich vysoké stáří, což někteří právní romanisté dovozují z toho, že pro ně byla stanovena jednoletá lhůta, která mohla být dána i pro nejstarší typ vydržení.¹⁰ Tyto dva instituty by nám potvrzovaly domněnku, že vydržení již existovalo před vydáním samotných *Leges XII tabularum*. To by osvědčovala i skutečnost, že zákoník měl především za úkol sepsat sporné obyčejové normy. Když tedy decemvirové upravovali vydržení, pravděpodobně ho, stejně jako většinu jiných ustanovení, nově nevytvořili, ale pouze sjednotili jeho úpravu pro celou římskou *civitas*.

---

⁷ Příloha č. 2: nejstarší a nejspolehlivější dochovaný rukopis Digest.

⁸ O onom Gaiovi toho moc nevíme, žít snad měl někdy zhruba od 20. let 2. století n. l.

⁹ Příloha č. 3 a 4: Palimpsest Gaiových Institutí objevený ve Veroně roku 1713 a palimpsest objevený v Káhiře.

¹⁰ K tomu blíže Mayer-Maly, T.: Studien zur Frühgeschichte der Usucapio I. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung, 1960, svazek 77, str 34-39.

2.3 Postavení v rámci antických systémů

Pro úplnost se ještě můžeme podívat na postavení římskoprávní úpravy vydržení mezi ostatními antickými právními systémy. Jak nám říká Taubenschlag,¹¹ jiným starověkým říším nebyl tento institut, v podobě v jaké se používal v Římě, znám. Místo něj jim sloužilo *longi temporis praescriptio*, a to jak v babylonském právu, tak ve starořeckém i řecko-egyptském. Preskripce „dlouhého času“ byla zakotvena i v právu římských provincií a všude fungovala na stejném principu. Držitel se sice nestával vlastníkem, ale jeho držba po uplynutí určité doby požívala procesní ochrany a nemohla být požadována původním vlastníkem zpět. Fungovala na základě promlčení práva dosavadního oprávněného, ale bez současného získání věci jinou osobou. Jediné v čem se *praescriptio* lišila v různých právních systémech, bylo délkou oné lhůty.

Zdá se, že vydržení neměli Římané od koho převzít, a je tedy nejspíše jejich vlastním nápadem, případně ho mohli zdědit po etruské civilizaci. Vypadá to sice na první pohled nepravděpodobné, vzhledem k jejich lpění na formalismu, jenže zřejmě se časem objevily důležitější zájmy. Mezi římskými občany asi docházelo k četným vlastnickým sporům a v těchto případech se zákonodárce rozhodl raději pro právní jistotu, což by se potvrzovala i slova Nerratia,¹² který říká: vydržení bylo zavedeno proto, aby spory měly nějaký konec.¹³

2.4 Způsoby použití vydržení

Vydržení je možné použít ve 2 různých případech: Buď může sloužit ke zhojení formálních nedostatků při převodu mancipační věci tradicí, anebo se uplatní při nabytí civilního vlastnictví od nevladníka.¹⁴ V tomto případě se jednalo o výjimku ze zásady „*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*“,¹⁵ tj. nikdo nemůže převést na druhého více práv, než sám má. O těchto dvou způsobech můžeme přemýšlet pouze v případech, že byla držba nabyta dvoustranným právním úkonem. Tím obvykle výčet končí a často se zavrhuje¹⁶ třetí kauza, která připadala v úvahu jistě již v archaické době. Můžeme totiž uvažovat i o získání věci do držby jednostranným přivlastněním si věci. Pro tento třetí způsob

---

¹¹ Taubenschlag R.: Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych. 1. vydání. Varšava: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1955, str. 117-118

¹² Nerratius D. 41, 10, 5: „*Usucapio constituta est ut aliquis litium finis esset.*“

¹³ Tezi o zavedení vydržení proto, aby nezůstávaly vlastnické vztahy v nejistotě, zastává i Gaius: Inst. II, 44.

¹⁴ Honsell H.: Römische Recht. 7. vydání. Heidelberg: Springer, 2010, str 62-63

¹⁵ Ulpianus D. 50, 17, 54.

¹⁶ Zavrhuje se pravděpodobně z důvodu, že Gaius ji jmenovitě neuvádí v Inst. II 41, 43.

použití vydržení nám svědčí především existence zvláštní formy vydržení – *usucapio pro herede*. Takovému vydržení také nepředcházela žádný dvoustranný právní úkon. Držba se nabývala pouhým faktickým zmocněním se pozůstalosti. Otázkou však je, zda takové vydržení přicházelo úvahu i při jiném nabytí jednostranným uchopením, např. u okupace, tj. nabytím práva k věci ničí. Za věc ničí byla považována i věc derelikvovaná a mohla nastat situace, kdy se po určité době objevila osoba tvrdící, že je původní vlastník a že nejde o věc opuštěnou, ale ztracenou. V takovém případě pak vznikl spor o věc, který mohl být řešen právě ve prospěch držitele. Vlastnické právo pak nový držitel nenabyl uchopením věci domněle opuštěné, jak měl původně v úmyslu, nýbrž vydržením věci ztracené, pokud mu však už uplynula stanovená lhůta. K tomu ale nemohlo dojít, pokud „nálezce věci mohl objektivně poznat, že jde o věc ztracenou, nikoli derelikvovanou. Pakliže si věc ponechá, dopustí se furta a věci kradené nelze vydržet.“¹⁷

Okupace byla pravděpodobně nejstarším způsobem nabývání vlastnictví, a je proto možné, že vydržení může mít v *occupatio* svůj původ.¹⁸ Pokud se budeme přiklánět k domněnce, že v původní obyčejové formě stačila pro vydržení pouze držba, tak by se pojmově *occupatio* a *usucapio* rovnaly a měly by naprosto stejný obsah. Následně nejspíš přibyl i požadavek času, po který měla být věc držena, aby k ní bylo získáno vlastnictví. V tuto chvíli se mohlo *usucapio* oddělit a vznikl by tak nový institut, který by však již nevycházel z *ius gentium*, ale z *ius civile*.

Toto je pouze jedna z teorií, jaký mohl být primární význam vydržení. Jiné učení tvrdí, že původní forma *usucapia* nastávala u případů nabytí věci dvoustranným úkonem. To především z důvodu, že Zákoník 12 desek nám zakotvuje *usus auctoritas*. *Auctoritas* v tomto smyslu byla, podle domněnky zastávané dnes mnoha autory, záruka, kterou poskytoval zcizitel při převodu vlastnictví k věci. Tuto tezi si následně přiblížíme u analýzy fragmentů z 12 desek.

---

¹⁷ Bělovský, P.: Nejčastější chyby, nejproblematičtější otázky [online], cit. 6. 4. 2012 dostupné z URL: <http://www.prf.cuni.cz/intervalla/chyby.htm>

¹⁸ Kaser M.: Altrömisches Eigentum und „usucapio“. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung, 1988, svazek 105, str. 127

2.5 Vydržení v Zákoníku XII desek

O tom, že latinský výraz *usucapio* (případně jeho tvary – *usus capionem*, *usu capi*) označoval ve starověkém Římě vydržení, není na právněhistorické půdě sporu.¹⁹ Když se však podíváme na *Lex XII tabularum* (LDT), vyskytují se zde i pojmy jako jsou *usus auctoritas* a *aeterna auctoritas*, k nimž právní romanisté zaujímají různý postoj. Někdy jsou vnímány jako synonyma pro *usucapio*, jindy je jejich význam chápán zcela odlišně. Jelikož je nám ale znění decemvirálního předpisu známo pouze nepřímo, provedeme exegezi dostupných textů, vztahujících se k podobě, kterou mělo údajně mít vydržení v době 12 desek. Pokud prozkoumáme rekonstruovanou podobu LDT, jak ji známe dnes, povšimneme si, že ustanovení týkající se vydržení jsou zařazeny na různé desky. Jelikož těchto fragmentů je celkem velký počet, nabízí se i varianta, že se mohly vyskytovat všechny na jedné desce. To nám ale právě zmíněný Mayer-Maly vyvrací s odkazem na příliš těsnou spojitost s ustanoveními, jež se vyskytují v jejich sousedství, a na odlišný sloh norem.²⁰ Držme se proto zařazení právních vět o vydržení na různé desky. Nejprve se budeme zabývat fragmenty, které určitým způsobem souvisejí s pojmem *auctoritas*.

2.5.1 *Usus auctoritas*²¹

Toto ustanovení je jistě nejčastěji uváděný fragment z 12 desek týkající se vydržení. Stanovuje nám dvouletou lhůtu pro *usus auctoritas* pozemků a pro ostatní věci lhůtu roční. Podobné ustanovení je obsaženo i v Gaiově učebnici, ale místo pojmu *usus auctoritas* je na jeho místě použito *usucapio*.²² V době Cicera²³ byla již užívána obě slova jako synonyma²⁴ a používají se proto tímto způsobem i dnes. V době vydání Zákona XII tabulí mohli ovšem mít jiný význam, po kterém se mnoho dnešních právních romanistů snaží pátrat ve svých studiích. Pro takové zkoumání je klíčový pojem *auctoritas*. Většina badatelů pátrajících po původním významu vydržení se shoduje, že tímto termínem zde bylo původně myšleno ručení zcizovatele, ke kterému se zavazoval při převodu věci. Jednalo se tedy o výsledek evikční

¹⁹ Avšak jisté nuance rozlišuje u jednotlivých výrazů Mayer-Maly a překládá *usucapio* jako panství nad věcí a k tomu příslušný akt nabytí v Mayer-Maly T.: Studien zur Frühgeschichte der Usucapio I. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung, 1960, svazek 77, str. 21-30, 33.

²⁰ tamtéž str. 33-34.

²¹ Cic. Top. IV 23: *Quoniam usus auctoritas fundi, biennium est, sit etiam aedium. At in lege aedes non aperantur et sunt ceterarum rerum omnium quarum annuus est usus.* (LDT VI, 3)

²² Gaius Inst. II, 42: *Usucapio autem mobilium quidem rerum anno completur, fundi vero et aedium biennio; et ita lege XII tabularum cautum est.*

²³ Marcus Tullius Cicero žil v letech 103 - 43 př. n. l. Jeho osobu asi netřeba více přibližovat.

²⁴ Mayer-Maly T.: Studien zur Frühgeschichte der Usucapio II. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung, 1961, svazek 78, str. 231.

garance prodejce věci. To je možné vyvodit z *actio auctoritatis* – žaloby, kterou mohl použít poškozený mancipační nabyvatel (*mancipatio accipiens*) proti prodejci v případě, že mu byla odebrána věc vlastníkem. Nabyvatel z mancipace pak označoval v případném vindikačním sporu prodejce jako svého auktora. O tom se nám dochovaly zmínky u Cicera v podobě *actio in auctorem praesentem*.²⁵ Pokud ale převodce věci (*mancipatio dans*) odepře auktorční plnění nebo ve sporu podlehne, pak je možné na něj podat právě onu *actio auctoritatis*. V případě, že poté bude žalobce úspěšný, musí *mancipatio dans* zaplatit částku odpovídající dvojnásobku kupní ceny. Zajímavé přitom je, že neručí za skutečnou škodu, která byla způsobena kupujícímu, ale touto zvláště stanovenou částkou (určenou obdobně jako výše odškodnění za delikt). Zciziteli je tedy přičítáno k tíži, že o své neoprávněnosti netušil, ač tušit měl. Kdyby však věděl o tom, že prodává cizí věc, byl by vedle toho odpovědný i z krádeže (*furtum*).²⁶

Samotný výraz *usus auctoritas* pak lze nejlépe přeložit jako „záruka držby“, jelikož *usus* je ve 2. pádu k *auctoritas* a není zde tedy myslitelný asyndeton, který by znamenal „držba a záruka“.²⁷ Z toho všeho vyplývá, že uvedený fragment vypovídá o omezení takové záruky onoho *auctora* na jeden, případně dva roky. Proč je však úprava zakotvena tímto zvláštním způsobem jako *usus auctoritas* u Cicera a jako *usucapio* u Gaia?

K tomuto problému se nabízejí se hned tři návrhy toho, co mohlo být v samotném Zákoně 12 desek obsaženo:

- 1.) Decemvirové zahrnuli do LDT jen ustanovení o *usus auctoritas* a *usucapio* v předpise chybělo.
- 2.) Zákoník obsahoval jen pravidla týkající se *usucapio*, nikoliv pro *usus auctoritas*.
- 3.) V zákoníku bylo zachyceno jak *usucapio*, tak i *usus auctoritas*.

Ad 1.) Dosud jsme vycházeli z domněnky, že zákon obsahoval ustanovení o *usus auctoritas* a vydržení z toho vyplývalo implicitně. K tomu, by ale bylo nezbytné dodržení několika předpokladů. Vydržení by muselo být v té době obecně známé, a tudíž zakotveno v obyčejovém právu. Ustanovení v zákoníku pak mělo upravovat sporné otázky, např. lhůtu, která mohla být v římské říši nejednotná. Je možné, že roční lhůta byla běžná a tímto se pouze prodloužila lhůta pro vydržení pozemků, jež měly značný hospodářský význam, kvůli čemuž

---

²⁵ Cicero M. T.: Pro A. Caecina 19, 54., k tomu Cicero: Pro Murena 12, 26. Spojeno v poznámkách Probus IV, 7. (In legis actionibus haec)

²⁶ Kaser M.: Altrömisches Eigentum und „usucapio“. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung, 1988, svazek 105, str. 135, 137

²⁷ Tamtéž 128-129

bylo nutné chránit původní vlastnictví k nim po delší dobu. Případně mohl mít zákonodárce v úmyslu nově posílit pozici držitele a rozšířit evikční povinnost prodávajícího i na právní vady věci, na které možná v původní podobě nespádala.

Ad 2.) V *Lex XII tabularum* mohla být zahrnuta úprava pro *usucapio*, čímž by stanovil, v jakém okamžiku dojde k vydržení věci. Cicero by poté ze stanovení takové lhůty odvozoval, do kdy trvala *auctoritas* zcizovatele, a naopak kdy už jeho povinnost odpadla z důvodu nemožnosti použití reivindikace původním vlastníkem. To však je méně pravděpodobné, poněvadž Cicero se nám v tomto fragmentu snaží zdůraznit to, že ačkoliv v Zákoníku 12 desek to nebylo výslovně napsáno, dvouletá lhůta se vztahuje i na budovy (*aedes*), jelikož to logicky vyplývá z jejich povahy. Pro smysl textu by nemělo význam měnit dikci zákona a místo *usucapio* použít *usus auctoritas*.

Ad 3) Mohla zde být zakotvena ustanovení, jak pro *usus auctoritas*, tak i pro *usucapio*. Víme však, že zákon se snažil být co nejstručnější a pro dobu jeho vzniku nebylo charakteristické opakování téže věci ve více větách či více slovy, když jedna skutečnost jasně vyplývala z druhé.

Budeme-li se tedy i nadále přiklánět k první možnosti, musíme se ještě zamyslet nad otázkou, zda se toto ustanovení týkalo všech typů vydržení nebo jenom vydržení *res Mancipi*, a též otázkou, jak z *usus auctoritas* vyplývalo *usucapio*. Po provedeném rozboru se jeví, že se tyto dva výrazy pojmově neshodovaly, ale zcela je od sebe oddělit také nemůžeme. Vydržení z ustanovení o *usus auctoritas* pouze nepřímou vyplývá a to tím, že by bylo nelogické, kdyby s uběhnutím lhůty ztratil držitel ochranu bez současného nabytí vlastnického práva. Proto musí v ten okamžik dojít minimálně k promlčení práva předchozího vlastníka vymáhat věc žalobou nazpět. Že se k uplynutí lhůty pojilo i vydržení ale můžeme dovozovat z *usucapio pro herede*, které zakotvovalo již pravděpodobně od nejstarších dob nabytí vlastnického práva zcela nezávislé na ručení *auctoritas*. *Usucapio pro herede* a s ním i *usureceptio* nám také pomáhá k určení, zda se vydržení týkalo všech věcí nebo jenom věcí předaných pomocí *mancipatio*. Pravidlo pro *usus auctoritas* by nasvědčovalo více tomu, že v této době znalo římské právo pouze jeden typ vydržení, a to právě pro *res Mancipi*. *Auctoritas* je spojena s *mancipacii* a bylo by tedy logické předpokládat, že lhůty, které jsou tímto nařízením stanoveny, platí pouze pro auktorční ručení, a z jejich uplynutí pak vyplývá nabytí vlastnictví pouze k *mancipačním* věcem. Pokud by však platila teorie o tom, že zákoník pouze prodlužoval lhůtu pro pozemky, právě ona roční lhůta u *usucapio pro herede* a *usureceptio* by podporovala tezi, že Římanům byly už v době LDT známé i jiné typy vydržení.

2.5.2 Adversus hostem aeterna auctoritas²⁸

Po tom, co jsme si nyní uvedli k pojmu *auctoritas*, se musíme podívat na fragment z *Lex doudecim tabularum* hned následující po větě o *usus auctoritas*. Cicero tento fragment uvádí pro demonstraci způsobu používání pojmu *hostes* v době Zákoníku 12 desek, jako výrazu, jimž byl označován cizinec (*peregrinus*). Jeho význam se totiž v průběhu času změnil a v období, kdy žil Cicero, byl tímto pojmem označován nepřítel. Fragment nám tedy říká, že „vůči cizinci je/budiž *auctoritas* stálá“. Zde se opět musíme podívat, v jakém smyslu byl myšlen pojem *auctoritas*. Někdy je toto ustanovení překládáno do češtiny jako vlastnictví.²⁹ To, že má být vlastnictví vůči cizinci stálé, by pak znamenalo nemožnost vydržení věci cizincem. To je přizpůsobeno tomu, že mnozí autoři vidí v této normě o *aeterna auctoritas* původce toho, co následně shrnuje Gaius v II, 65, tedy že právo na vydržení je vlastní pouze občanům římským.

Ke stejnému výsledku dospějeme, i pokud budeme *auctoritas* považovat za ručení zcizitele. Vzhledem k tomu, co jsme si dosud uvedli k *auctoritas*, překládal by se pak tento fragment takto: „Když směřuje záruka proti cizinci, neexistuje žádné její omezení lhůtou.“³⁰ Tato záruka má poté trvat vůči cizinci věčně, takže po roce, či případně 2 letech nenabude vlastnictví, jak by tomu bylo u římského občana. Mohlo by se však zdát, že cizinec nemůže nabýt vlastnictví k věci vydržením, už proto, že vydržením získává dosavadní držitel quiritské vlastnictví k věci (*dominium ex iure Quiritium*). Ze stejného důvodu by nebyla myslitelná ani mancipace. Musíme se tedy nejprve zamyslet, o jakého cizince by se vůbec mohlo jednat. Musel by to být peregrin, který měl s Římany právo obchodovat - *ius commercium*, v naší zkoumané době pravděpodobně pouze *Latinus priscus*. Nevíme však dnes jistě, jestli s takovým cizincem bylo možné provést *mancipatio*. Písemné zdroje o tom mlčí a názory romanistů se u této věci liší. Pokud cizinci měli ono *commercium*, pak je přinejmenším teoreticky možné, že mohli provádět s Římany i mancipaci. Jak by ji však prováděli, když součástí bylo prohlášení „*meum esse ex iure Quiritium*“. Nejvíce zastávaný je názor, že při obchodování s takovými cizinci se používala sice formule *meum esse*, ale chybělo následné *ex iure Quiritium*. Jinými možnostmi by bylo, že cizinec prohlašuje *ex iure Gentium*. Případně zda dokonce pro cizince s *commerciem* nebyla otevřená i možnost, že by prohlašovali *ex iure Quiritium*, i když pouze jako určitou fikci.³¹ Ať už tomu bylo jakkoliv, pokud byla mancipace

²⁸ Cicero De officiis I, 12, 37: *Indicant doudecim tabularum: aut status dies cum hoste, itemque adversus hostem aeterna auctoritas.* (LDT VI, 4)

²⁹ Skřejpek M.: *Prameny římského práva Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2006, s. 37

³⁰ Mayer-Maly: *Studien zur Frühgeschichte der usucapio* II s. 275, blíže k tomu příp. 270-276.

³¹ Podrobněji se tomu věnuje Kaser M.: *Altrömisches Eigentum und „usucapio“*, str. 143 an.

možná, mohla poté být myšlena *auctoritas* ve smyslu onoho ručení. Jelikož cizinci, kterých se to týkalo, měli ale jen *ius commercii* a nebyli plnoprávními římskými občany, pro vindikační spor nastala opět situace, ve které by Říman na jejich místě měl prohlašovat *meum esse ex iure Quiritium*. V tom případě by pak již nešlo o právo obchodovat, takže je nemyslitelné, že by mohli tuto frázi použít i zde (pokud by ji vůbec mohli použít u mancipace). Takový stav by právě mohl svědčit o tom, že cizinec byl v tuto chvíli odkázán na neomezenou pomoc auctora.

Je s podivem, že by Zákoník dvanácti desek výrazem *hostes* označoval právě úzkou kategorii cizinců s *commerciem*, ale když už této skupině byla přiznána tato výsada, bylo by nasnadě jim zaručit jistotu zachování držby a vlastnictví. Toho mohlo být dosaženo právě prostřednictvím *aeterna auctoritas*. Na druhou stranu ze vzájemné návaznosti na předchozí fragment o *usus auctoritas* vyplývalo, že ani těmto cizincům, kteří byli v tak úzkém sepětí s Římany, nesvědčilo právo věc vydržet. Pokud i tato privilegovaná skupina byla z vydržení vyloučena, tím spíše platila nemožnost vydržet věc i pro ostatní cizince.

O významu *aeterna auctoritas* nám ale může povědět něco víc ještě jedno nařízení, které ovšem není obsaženo v LDT, ale v *lex Atinia*³². Jelikož se ale jeho obsah týká zákazu vydržení kradených věcí, který měl být zaveden už 12 deskami, budeme se na tyto dva fragmenty muset podívat současně.

2.5.3 Zákaz vydržení kradených věcí

Jak se dozvídáme z Gaiových Institucí, kradené věci zakazuje vydržet už Zákon XII desek.³³ Toto sdělení je ovšem často zpochybňováno. Může za to uvedený *lex Atinia*, jenž také zapovídá vydržet kradené věci. Důvod, proč je ale snižována důvěryhodnost Gaiovy výpovědi, vychází z polemiky římských právníků nad zpětnou působností tohoto zákona.³⁴ Logicky vzato, jestliže byla zvažována retroaktivita, nemohl být v dřívější době vydán předpis, který by stejnou materii již zakotvoval. Tento problém pak bylo možno vyřešit dvěma způsoby. Jedním z nich je popřít dřívější existenci předpisu. Touto cestou se také vydalo velké množství romanistů, kteří tímto zavrhli možnost zakotvení zákazu vydržet kradené věci ve 12 deskách. Musíme zde však nastolit i druhou alternativu, že každý z těchto předpisů upravoval jinou látku.

³² Pravděpodobně z poloviny 2.století př. n. l., uvádí se buď rok 197 nebo 149 př. n. l.

³³ Gaius: Institutiones II, 45: ...nam furtivam (rem) lex XII tabularum usucapi prohibet,... (LDT VIII, 17) Případně i Gaius II, 49

³⁴ Gellius: Noctes Atticae XVII, 7, 1-3

K tomu, abychom zjistili, zda tomu tak může být, budeme potřebovat znění Atiniova zákona:

*Quod subruptum erit, eius rei aeterna auctoritas esto.*³⁵

Jak si nyní můžeme povšimnout, i na tomto místě se objevuje ona záhadná *aeterna auctoritas*. V tomto případě by ustanovením bylo míněno, že *auctoritas* nikdy nepřestala hrát roli, pokud se zjistí, že věc, o kterou se vedl spor, byla kradená. V takové situaci by se auctor nemohl zříkat odpovědnosti z povinnosti zaručit se pouhým prohlášením, že už uběhla stanovená lhůta, po kterou měl ručit. Bylo by však vůči takovému auctorovi nespravedlivé, aby u něj skončila možnost požadovat ručení po svém předchůdci. I jemu by proto měla sloužit stálá auktorční povinnost tentokráte osoby, od které získal věc on. V této posloupnosti bychom došli až k samotnému zloději, který nebude mít jak dokázat oprávněnost svého předchozího nabytí. Pokud ovšem některý z držitelů věděl, že od svého předchůdce nabývá kradenou věc, pak je sám považován za zloděje a tato řada pak bude končit už u něj. S tím, že poskytneme neomezené ručení předchůdce držiteli, je spojena i neomezená možnost okradeného požadovat vindikaci věc zpět. Pokud může okradený vlastník požadovat věc zpět kdykoliv, pak nemohlo být možné vydržet věc, která byla jednou kradená nikdy, a to ani držitelem v dobré víře. To právě mohlo být stanoveno už prostřednictvím LDT. *Lex Atinia* tedy jenom doplnil to, co z nemožnosti vydržení věci vyplývalo. Totiž aby pro současného držitele nevznikala nespravedlivá situace, kdy po uplynutí stanovené roční lhůty zároveň ztratí jak onu věc, tak i prostředek, jímž by mohl požadovat náhradu od předchůdce.³⁶

Jak se dozvídáme z Digest, *lex Atinia* byl komentován i Paulem.³⁷ Ten se zabývá jinou částí zákona, kdy nemožnost vydržet *res furtiva* skončí v případě, když se věc vrátí zpět do vlastnictví okradenému.³⁸ Paulus nám zde vysvětluje, že touto zákonnou dikcí byl myšlen spíše okamžik, kdy se věc vrátí původnímu vlastníkov, ne okradenému. Okradený totiž nemusel vždy být zároveň i vlastníkem věci.

Pokud se nyní ještě naposledy vrátíme k zakotvení zákazu vydržet kradené věci zákonem 12 desek, budeme ještě muset zjistit, zda se už tento prvotní zákaz týkal kradených věcí jako takových nebo jen zákazu vydržet věc zlodějem. Gaius nám sice říká, že se jednalo o všeobecnou nemožnost vydržet *res furtivae*, ale jak jsme již připomínali, co platilo v Gaiově době, nemuselo ještě zdaleka platit v roce 450 př. n. l. Nelze z tohoto důvodu zcela zavrhnout

³⁵ Gellius XVII, 7, 1.

³⁶ O dvouleté lhůtě, která byla také stanovena pravidlem o *usus auctoritas* zde nepřemýšlíme, neboť pozemky (a případně i budovy) nebylo možno ukrást a k jejich ochraně sloužily jiné prostředky

³⁷ D 41, 3, 4, 6 Paulus Lib. 54 ad edictum

³⁸ K tomu blíže BĚLOVSKÝ, P.: *Usucapio of a stolen thing*. In *Sachsen im Spiegel des Rechts: ius commune propriumque*. Kolín nad Rýnem: Böhlau, 2001, s. 311-317.

ani eventualitu, že v LDT byl stanoven zákaz vydržet věc jen pro samotného zloděje. Pokud by tomu bylo takto, mohl by *lex Atinia* upravovat následné rozšíření zákazu vydržet kradenou věc na všechny osoby, i takové, které držely věc v dobré víře.

Nechceme-li pominout žádnou skutečnost, je nyní nutné, podívat se ještě na poslední větu z XII desek obsahující tajemné slůvko *auctoritas*. Je jím zákaz vydržení *res Mancipi* ženy, které předala bez souhlasu poručníka.

2.5.4 Zákaz vydržení mancipačních věcí ženy

Zdrojem našich současných informací o tomto zákazu je opět slavný Gaius. Osvětluje nám, že:

*„Item olim mulieris, quae in agnatorum tutela erat, res Mancipi usucapi non poterant, praeterquam si ab ipsa tutore auctore traditae essent; idque ita lege XII tabularum cautum erat.“*³⁹

„Dříve nebylo také možno vydržet mancipační věci ženy, která byla v poručenství agnátů, pokud je se souhlasem poručníka nepřevedla sama. Tak bylo stanoveno Zákonem 12 desek.“⁴⁰

Sice se v tomto ustanovení mluví o mancipačních věcech ženy, zůstat v tento okamžik pouze u ženy by ale nebylo zcela vyčerpávající. Vědecká publikace *Das römische Privatrecht*⁴¹ nás odkazuje ve chvíli, kdy se věnuje právě uvedenému fragmentu, na jiné místo v Gaiově učebnici, které se už sice neobjevuje v části o vydržení, ale je pro nás také relevantní. Konkrétně se jedná o Gaia II, 80, kde se uvádí:

„Nyní je třeba, abychom připomenuli, že bez souhlasu poručníka nemůže ani žena ani nedospělec zcizovat mancipační věc.“⁴²

Připojením 2. fragmentu se nám rozšíří zákaz vydržení rovněž na takové mancipační věci, které zcizil nedospělec bez onoho *tutoris auctoritate* (většinou překládané jako souhlas tutora). Pokud opět zvážíme překlad *auctoritas* jakožto záruky zcizitele, zjistíme, že i tady může mít určité odůvodnění. Pomyslíme-li na zcizení mancipační věci ženou (či dítětem), aniž by při tomto aktu spolupůsobil tutor, shledáme, že bude v tomto případě onen ručitel chybět. Aby se *mancipatio accipiens* mohl odvolávat na auctora při případné vindikaci, musel

³⁹ Gaius II 47 (LDT V, 2)

⁴⁰ Překlad byl přejat z - Kincl J.: Gaius, Učebnice práva ve čtyřech knihách, Plzeň: Aleš Čeněk 2007 s. 107

⁴¹ Kaser M.: Das römische Privatrecht. 1. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 1971, s. 138.

⁴² Gaius II 80: Nunc admonendi sumus neque feminam neque pupillum sine tutoris auctoritate rem Mancipi alienare posse. (překlad opět od J. Kincl)

by při zcizení věci figurovat tutor. Pokud zde žádný tutor nebyl, nemůže ani plynout lhůta pro *usus auctoritas* a nedojde z toho důvodu ani k vydržení věci. Z toho vyplývá, že pojmově je i tento druh *auctoritas* příbuzný předchozím případům, jen se v tomto případě týká konkrétně osoby poručníka. Přestaneme-li se dále zabývat pojmem *auctoritas*, můžeme si povšimnout, že se zde uvádí pro vydržení výraz *usucapio* a již ne *usus auctoritas*.

Pojem *usucapio* se objevuje i na dalších místech decemvirální „kodifikace“, dokonce se opět jedná o zákazová ustanovení. Nemají však již nadále nic společného s *auctoritas*.

2.5.5 Zákaz vydržení hrobů

Cicero de legibus II 24, 61: „*Quod autem 'forum', id est vestibulum sepulcri, 'bustumve usu capi' vetat, tuetur ius sepulcrorum. Haec habemus in XII, sane secundum naturam, quae norma legis est.*“⁴³

LDT podle této zprávy od Cicera zakotvoval mimo jiné i zákaz vydržet hroby a přístup k nim. Tento zákaz není ničím překvapivým, vzpomeneme-li si na *res extra commercium*. Víme totiž, že místa, kde byli pohřbeni lidé, patřila mezi věci zasvěcené (*res religiosae*) a byla tedy vyloučena z právního obchodu. Spíš je pro nás zajímavější, proč zákoník upravoval záležitost, která by byla snadno logicky odvoditelná z pouhého zákazu obchodování s hroby. Snad chtěli *decemviri* v tomto případě zdůraznit, že ani přístup k hrobům není možné vydržet. Ať už se zde vyskytuje z jakéhokoliv důvodu, pro nás je stěžejní, že nám pomůže k nalezení odpovědi na v předchozím výkladu již položenou otázku, zda existovalo již v době LDT více typů vydržení. Fragment o *usus auctoritas* poukazyval na možnost vydržení mancipačních věcí. U hrobů je ale naprosto vyloučená možnost nabytí do držby mancipací. Z toho vyplývá, že pokud by existoval pouze tento jediný typ vydržení, nemohl by se takovýto zákaz ve 12 deskách vyskytovat. Nabytí se proto muselo uskutečňovat i jiným způsobem. Nejvíce se nám pro tuto situaci hodí nabytí jednostranným přivlastněním. Je samozřejmé, že k nabytí vlastnického práva k hrobům tímto způsobem nemohlo nikdy dojít a zákon to jen potvrzuje.

Mayer-Maly přidává ještě jednu teorii.⁴⁴ Dává do souvislosti tento fragment (a k tomu i následující ustanovení o zákazu vydržení *confinia*) s jeho analýzou slov *usus capio*. Výsledkem toho je možnost, že se zde nejednalo o vydržení ale, že bylo zakázáno již samotné

⁴³ Lex duodecim tabularum X, 10.

⁴⁴ Mayer-Maly T. Studien zur Frühgeschichte der Usucapio I. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte Romanistische Abteilung, 1960, svazek 77, str 32-33.

nabytí věci do držby. Podle něj totiž *usu capio* může znamenat i pouhé faktické nabytí věci a s ním související akt uchopení. Zákon 12 desek by tedy ve výsledku stanovoval zákaz onoho volného přivlastnění si hrobů vůbec.

2.5.6 Zákaz vydržení *confinia*

Jako *confinium* je označován mezní prostor mezi pozemky o šíři pěti stop. Na VII. desce, ve 4. větě je pak formulován zákaz vydržení těchto *quinque pedes*.⁴⁵ Proč ovšem měly hranice pozemků takovou důležitost, se dozvídáme z legendárního nařízení krále Numy Pompilia, které nám zprostředkovává Dionysios⁴⁶: „zákon o hranicích pozemků: (Numa) přikázal, aby každý stanovil hranice svého pozemku a postavil na hranicích kameny, ty zasvětil Iovovi Terminovi⁴⁷. Rozhodl, aby ten, kdo mezníky vytáhá nebo přesune, byl zasvěcen bohu.“ Tímto získali meze zvláštní ochranu podobnou sakrální protekci. Každý z vlastníků sousedních pozemků pak měl nechat volný pruh široký 2,5 stopy, v součtu tedy 5 stop. Tak bylo vytvořeno ono *quinque (V) pedes*.

Jak jsme si již řekli v minulé kapitole, je těžko představitelné, jak by mohlo dojít k získání držby takového pozemku. Jednalo se v tomto případě nejspíše také o zákaz svévolně si mezní prostor přivlastnit. Je tedy jasné, že ani zde nebylo myslitelné, aby došlo k vydržení těchto míst. Zákaz vydržení vyplýval již ze samotné jejich povahy.

2.5.7 Vydržení *manu nad manželkou*

Pro úplnost si jmenujme ještě poslední fragment, jenž Mayer-Maly uvádí do souvislosti s vydržením. Jedná se o možnost přerušit nabytí manu k manželce usem pomocí *trinocia*. Ono *trinocium* znamenalo 3 noci, po které musela být každý rok nepřítomna žena, nechtěla-li se tímto způsobem podřídit manželově moci.

Toto ustanovení se ovšem netýká nabytí vlastnického práva k věcem, z toho důvodu se mu v této práci nebudeme blíže věnovat.

---

⁴⁵ Cicero De legibus I, 21, 55: ... quoniam usus capionem duodecim tabulae intra quinque pedes esse noluerunt.

⁴⁶ Dionýsos Rómaiké archaiologia II, 74.

⁴⁷ K Terminovi a mezím blíže SKŘEJPEK, M. Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě. 1. vydání. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, 221-223.

2.6 Usucapio pro herede a usureceptio ex fiducia

Vydržení pozůstalosti (*usucapio pro herede*) patří ke zvláštním případům nabytí vlastnického práva vydržením. Vychází z nutnosti nenechávat dlouhou dobu pozůstalost volně ležet. Pro římskou obec nejstarší doby bylo totiž zásadní, aby v případě úmrtí *pater familias* nastoupil v co nejbližší době na jeho místo dědic, který by vykonával příslušné obřady, jak tomu dříve dělal zůstavitel.⁴⁸ V případě, že zemřela osoba *sui iuris*, která neměla vlastní dědice (*heredes sui*) a nezanechala ani závěť, pak mohla být v nejstarších dobách pozůstalost předmětem volné okupace. V Zákoně XII tabulí byla pak nově zakotvena intestátní dědická posloupnost. V případě, že zůstavitel nebude mít přirozeného dědice, nastupovalo zákonné dědické právo nejbližšího agnáta.⁴⁹ Pokud nebylo ani nejbližšího agnáta, pak majetek měli dostat příslušníci rodu.⁵⁰ Přibližně v této době patrně byla ona možnost volné okupace vytlačena právě oním *usucapio pro herede*. Na držitele pozůstalosti se tak začalo pohlížet jako na dědice, který toto postavení získal vydržením. K tomu byla nezbytná roční držba pozůstalosti a držitel byl mimo to povinen podle zvláštního dekretu pontifiků provádět i rodinné oběti po zůstaviteli.⁵¹

Otázkou však je, proč platila roční lhůta i pro pozemky, které byly zahrnuty v pozůstalosti. Gaius toto vysvětluje tím, že pozůstalost se v dřívější době vydržovala jako celek a patřila, podle rozdělení zavedeného usem *auctoritas*, k ostatním věcem (*in ceteris rebus*).⁵² Někteří autoři se však kloní k tomu, že byl institut ještě starší⁵³ než decemvirální předpis a že roční držba, která je zde stanovena vypovídá o tom, že tato lhůta jednoho roku je původní i pro samotné vydržení (viz kapitola 2.3.1 *Usus auctoritas*, ad 1.).

Usucapio pro herede mimo jiné ukazuje na existenci typů vydržení neodvozených od mancipace již od nejstarších dob. Navíc fakt, že původně se nabývala pozůstalost okupací, je pro nás jedním z nejvýznamnějších podkladů pro teorii, že se vydržení vyvinulo z okupace.

---

⁴⁸ Gaius II 55: předkové si přáli, aby se pozůstalosti přijímaly co nejdříve, aby byly (dědicové), kteří by konali rodinné náboženské obřady, jimž se v oněch časech věnovala převeliká pozornost, a aby věřitelé měli na kom uspokojit své (pohledávky). Překlad z Kincl J.: Gaius.

⁴⁹ LDT V, 4: SI INSTESTATO MORITUR, CUI SUUS HERES NEC ESCIT, ADGNATUS PROXIMUS FAMILIAM HABETO.

Z LDT V, 8 navíc víme, že pokud se jednalo o propuštěnce, měl stejné postavení jako nejbližší agnát i patron.

⁵⁰ LDT V, 5: SI ADGNATUS NEC ESCIT, GENTILES FAMILIAM [HABENTO].

⁵¹ Kincl J., Urfus, V., Skřejpek M.: Římské právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, strany 271 a 300.

⁵² Gaius Inst. II 54.

⁵³ Po stáří institutu pátrá i Mayer-Maly, tentokrát v 3. části jeho pojednání o *usucapio*.

Viz Mayer-Maly T. Studien zur Frühgeschichte der *Usucapio* III. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte Romanistische Abteilung, 1962, svazek 79, str. 90 – 96.

Jak zde vidíme, i institut, jehož důkladnější rozbor by patřil spíše do dědického práva, může podporovat teze, z nichž vychází naše zdejší bádání. Jediná nevýhoda spočívá v tom, že není možné přesně dohledat časový vznik *usucapia pro herede* a není dnes bohužel ani známo, zda byl zakotven ve 12 deskách.

Na řadu nyní přichází poslední institut, který mohl fungovat v Římě již od archaických dob.

Usureceptio fiduciae patří také ke zvláštním typům nabytí vlastnického práva k věci vydržením. *Fiducia* byla jedním z nejstarších způsobů zajištění pohledávky. Docházelo při ní k převodu vlastnického práva na věřitele. Tento převod ale neměl mít trvalou povahu, a proto se při mancipaci věřitel zavazoval, že v případě splnění pohledávky dlužníkem převede vlastnické právo k věci zpět na dlužníka. Usurecepte zde figurovala jako možnost dlužníka (fiducianta) vydržet takto zastavenou věc zpět do svého vlastnictví. Jediným požadavkem byla roční držba, bez ohledu na to, jak byla věc získána. Můžeme se opět zamýšlet nad tím, proč byla lhůta roční i pro nemovitosti.⁵⁴ Nabízí se nám i možnost, že původně byla pro všechny věci lhůta roční a až následně přibyla lhůta dvouletá. U vydržení pozůstalosti vysvětlíme snadno roční lhůtu zařazením pozůstalosti mezi věci ostatní. Zde ovšem nic takového nepřipadá v úvahu. *Usureceptio* nám tedy ještě více živí domněnku, že se vyskytovaly oba instituty ještě před zavedením oné dvouleté lhůty pravidlem pro *usus auctoritas*.

U *usureceptio* i *usucapio pro herede* si můžeme povšimnout, že se pro ně neklade žádný požadavek na titul nabytí věci do držby, či dobrou víru. Postrádání těchto prvků nám ukazuje, že musely tyto instituty být ukotveny v římském právu minimálně předtím, než klasická jurisprudencce dovodila oněch známých 5 předpokladů pro vydržení. Proto tedy plně koresponduje s předpokládanou původní podobou institutu, zahrnující pouze požadavek držby, času a způsobilé věci.

---

⁵⁴ To tentokrát Gaius nevysvětluje, pouze konstatuje v Inst. II 59.

3. Závěr

V této práci jsme se snažili objasnit, jak vypadalo v Římě vydržení ve své nejstarší podobě. Zjistili jsme, že okamžiku vzniku tohoto institutu se nedá s jistotou dopátrat, můžeme se ale domnívat, že existoval ještě před vydáním Zákoníku XII desek. Nemáme pro to sice žádný konkrétní písemný podklad, dovozujeme to však ze skutečnosti, že uvedený zákon zakotvoval především již dříve stanovená obyčejová pravidla. Jelikož vydržení je v něm mimo jiné také upraveno, dá se předpokládat, že i ono již předtím existovalo v obyčejovém právu.

V rámci pátrání po původu tohoto ustanovení jsme shledali, že v žádném jiném právním systému antické doby se vydržení jako takové nevyskytovalo, některé státy pouze používaly podobný institut – *praescriptio longi temporis*. Je tedy presumovatelné, že institut pochází od Římanů samotných.

Následně jsme přidali ke dvěma klasickým způsobům použití vydržení, jimiž jsou vydržení mancipačních věcí nabytých tradicí a věcí nabytých od nevlastníka, ještě třetí možnost, jíž je vydržení věcí získaných jednostranným přivlastněním si. Dále jsme stanovili hypotézu o možnosti nabytí vydržením věci domněle opuštěné, ve skutečnosti však ztracené. Narazili jsme i na alternativu, zda nemůže mít *usucapio* původ v okupaci.

V další části jsme se především pokoušeli dopátrat původního významu pojmu *auctoritas*, a to především ve spojení *usus auctoritas*. Vyzkoumali jsme, že výraz nejpravděpodobněji označoval záruční povinnost zcizitele věci. To jsme poté aplikovali i na *aeterna auctoritas*. Výsledek jsme se nakonec snažili propojit s vydržením a zároveň zjistit, jaký výraz se objevoval ve 12 deskách původně. Z předložených skutečností jsme dovedli, že v zákoníku se zřejmě vyskytoval výraz *usus auctoritas*. To, že z *usus auctoritas* vyplývalo vydržení, pak dovozujeme z promlčení, které logicky muselo nastat po uplynutí auktorční lhůty.

Aeterna auctoritas se nám vyskytuje u dvou fragmentů, jeden je z *XII tabularum* a týká se cizinců, druhý pojednává o zákazu vydržet kradené věci a objevuje se v *lex Atinia*. Pro oba tyto výrazy jsme přeložili *auctoritas* jako záruka. Co se týče cizinců, dospěli jsme k tomu, že výsledkem propojení smyslu fragmentů o *usus auctoritas* a *aeterna auctoritas* byla nemožnost vydržet věc cizincem.

U kradených věcí jsme se potýkali s problémem, zda vůbec byl zákaz jejich vydržení zakotven v LDT. Důvodem pochybností byly diskuze o retroaktivitě Atiniova zákona.

Abychom našli řešení, vyložili jsme nejprve ustanovení obsažené v *lex Atinia*. To jsme museli nově předefinovat ze zákazu vydržet kradenou věc na nepomíjitelnost záruky poskytované zcizitelem kradené věci. Pak již není důvod pro vyvracení existence zákazu vydržení kradených věcí v Zákoně 12 desek.

V dalších částech zákona jsme se u vydržení setkávali již s výrazem *usucapio*. Jednalo se zde o zákazová ustanovení. Zaměřili jsme se na pojem *auctoritas* u zákazu vydržení mancipačních věcí ženy, které zcizila bez souhlasu tutora. Zjistili jsme, že pojem *auctoritas* se i v tomto případě mohl používat jako záruka zcizitele, i když se dosud překládal jako souhlas, rozhodně se však týkal určitého spolupůsobení tutora. Pro úplnost jsme připojili k tomuto ustanovení ještě jiný fragment z Gaia, čímž jsme rozšířili zákaz vydržení i na takové věci, jež převedl bez souhlasu tutora nedospělec.

Poté jsme se věnovali nemožnosti vydržet hrob, přístup k němu a *confinium*. Tato nemožnost pramenila z povahy věcí, šlo totiž ve všech případech o *res extra commercium*. Důležité pro nás ovšem bylo, že tento zákaz nám ukázal, že decemvirální úprava vydržení se netýkala pouze mancipačních věcí, ale věcí všeho druhu. Ustanovení o *usus auctoritas*, které nám stanovilo roční či dvouletou lhůtu nás totiž odkazovalo pouze na vydržení věcí vzešlých z dřívější mancipace. Mancipace hrobů či *confinia* však nepřicházela v žádném případě v úvahu.

Na závěr jsme ještě zmínili dva typy vydržení neznámého stáří. Jednalo se o *usucapio pro herede* a *usureceptio fiduciae*. Pro oba tyto instituty bylo zvláštní, že u pozemků, které byly buď součástí pozůstalosti, nebo se poskytovaly jako záruka, platila pouze roční lhůta pro vydržení. Ustanovení o *usus auctoritas* však určilo pro pozemky lhůtu dvouletou. Pokoušeli jsme se proto zjistit, proč zde byla úprava odchýlná. Výsledně jsme se přiklonili k domněnce, že roční lhůta mohla být původní lhůtou pro vydržení a dvouletá až nově zavedená prostřednictvím *usus auctoritas*. Z toho by plynulo, že *usucapio pro herede* a *usureceptio* znalo římské právo již v předdecemvirální době.

Povedlo se nám tedy určitým způsobem blíže prozkoumat nejstarší zakotvenou formu vydržení. Bohužel není v dnešní době patrně možné dopátrat se přesné datace vzniku ani jeho původu. Práce však přinesla do české terminologie nový možný překlad pro termín *auctoritas* a s ním i změnu pojetí ustanovení o *usus auctoritas* a *aeterna auctoritas* či *auctoritas tutoris*..

Do budoucna by mohl přispět k nalezení původní podstaty vydržení ještě bližší rozbor *usucapio pro herede* a *usureceptia*. Bylo by ovšem nutné nejprve najít zdroje jejich zakotvení, aby bylo tyto instituty možné přesněji časově zařadit.

4. Prameny

Seznam použité literatury

- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, 507 s.
- BĚLOVSKÝ, Petr. Usucapio of a stolen thing. In *Sachsen im Spiegel des Rechts: ius commune propriumque*. Kolín nad Rýnem: Böhlau, 2001, 419 s. ISBN 3-412-07301-6.
- BĚLOVSKÝ, Petr. Vydržení v římském právu a komparativním pohledu. *Ad notam*. 2007, 13. ročník, č. 4, str. 110-118. ISSN1211-0558.
- CICERO, Marcus Tullius. *O povinnostech: rozprava o třech knihách věnovaná synu Markovi*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970, 193 s. ISBN 25-086-70.
- HONSELL, Heinrich. *Römisches Recht*. 7. vydání. Heidelberg: Springer, 2010, 227 stran. ISBN 978-3-642-05306-1.
- JOLOWICZ, H. F., NICHOLAS Barry. *Historical Introduction to the Study of Roman Law*. 3. vydání Cambridge: Cambridge University Press, 1972, 528 s. ISBN 978-0-521-08253-6.
- KASER, Max. Altrömisches Eigentum und „usucapio“. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte Romanistische Abteilung*, 1988, svazek 105, str. 122-164. ISSN 0323-4096.
- KASER, Max. *Das römische Privatrecht*. 2. vydání. Mnichov: Beck, 1971, 833 s. ISBN 3-406-01406-2.
- KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 326 s. ISBN 978-80-7380-054-3.
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 str. ISBN 80-7179-031-1.
- MAYER-MALY, Theo. Studien zur Frühgeschichte der Usucapio I. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Vídeň: Böhlau. 1961, svazek 77, strany 16-51. ISSN 0323-4096.
- MAYER-MALY, Theo. Studien zur Frühgeschichte der Usucapio I. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Vídeň: Böhlau. 1962, svazek 78, strany 221-276. ISSN 0323-4096.

MAYER-MALY, Theo. Studien zur Frühgeschichte der Usucapio I. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Vídeň: Böhlau. 1963, svazek 79, strany 86-107. ISSN 0323-4096.

PETR, Bohuslav. *Vydržení v českém právu*. 2. vyd. Praha: Beck, 2006, 241 s. ISBN 80-7179-546-1.

SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. 1. vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, 317 s. ISBN 80-901064-8-x.

SKŘEJPEK, Michal. *Latinsko-český slovníček římského práva (vybrané pojmy a termíny)*. 4. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2006, 59 stran.

SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2006, 375 s. ISBN 80-86199-89-4.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6.

TAUBENSCHLAG, Rafał. *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*. 1. vydání. Varšava: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1955, 363 stran.

Ostatní prameny

Rigirózní práce:

THÖNDEL, Alexandr. *Vývoj institutu vydržení*. 2007.

Zákony:

Zákon č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších právních předpisů. (ke dni 6.4.2012)

Zákon č. 89/2012 Sb. v původním znění.

Internetové zdroje:

BĚLOVSKÝ, Petr. Nejčastější chyby, nejproblematictější otázky [online], cit. 6. 4. 2012, dostupné z URL: <http://www.prf.cuni.cz/intervalla/chyby.htm>

<http://www.thelatinlibrary.com/>

<http://webu2.umpf-grenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/>

5. Seznam použitých latinských výrazů

actio - žaloba

actio auctoritatis - žaloba z mancipace při prodeji věci kterou kupci odňal vlastník

aedes - budovy

agnatus proximus - nejbližší agnátský příbuzný

auctoritas - záruka, vážnost, souhlas

auctoritas tutoris - souhlas tutora

bona fides - dobrá víra

bustum - hrob, místo pro pohřbívání žarem

causa - důvod

civitas - obec

commercium - viz *ius commercii*

confinium - mezní prostor mezi pozemky

decemviri - desetičlenná komise, která sepsala Zákon XII desek (451-449 př.n.l.)

derelictio - opuštění

Digesta seu Pandectae - sbírka výpisků z děl klasických právníků císaře Justiniána z r. 529 n. l.

Dominium - vlastnictví

dominium ex iure Quiritium - civilní vlastnictví

evictio - prodejcovo ručení za vady věci

femina - žena

fiducia - „věrná ruka“

forum - prostor, přístup k hrobu

furtum - krádež

heredes sui - dědici vlastní, přirození

hostis - cizinec, později i ve smyslu nepřítel

Iova Terminus - římský bůh mezníků a hranic

Ius civile - civilní právo, pr. římských občanů

Ius commercii - oprávnění obchodovat

Ius Gentium - právo „národů“

Ius Quiritium - kviritské, civilní právo

Latinus priscus – Latin „starý“ příslušník kmene latinů

lex Atinia de usucapione - zákon zakazující vydržet kradené věci (149 př. n. l.)

Lex duodecim tabularum, XII tabularum, LDT - Zákon 12 desek, jenž sepsala 10-členná komise decemvirů

mancipatio - mancipace, formální způsob převodu vlastnictví

mancipatio dans - zcizitel při mancipaci

mancipatio accipiens - příjemce z mancipace

manus - moc manželská

mulier - vdaná žena

Numa Pompilius - legendární 2. římský král

Occupatio - jednostranné přivlastnění si věci

pater familias - otec římské rodiny

persona sui iuris - osoba svého práva

possessio - držba

praescriptio longi temporis – námitka dlouhého času

peregrinus - cizinec

pupillus - sirotek

quinque pedes - viz *confinium*

rei vindicatio - vlastnická žaloba

res derelictae - věci opuštěné

res extra commercium - věci vyloučené z právního obchodu

res furtivae - věci kradené

res habilis - věci vhodné k vydržení

res mancipi - věci mancipační

res nullius - věci ničí

res religiosae - věci zasvěcené

res sacrae - věci svaté

res sanctae - věci posvátné

res subreptae - věci kradené (v lex Atinia)

usucapio - vydržení

usucapio pro herede - vydržení pozůstalosti

usureceptio - opětné nabytí věci vydržením

usureceptio fiduciae - vydržení fiduciární věci

usus - užívání, držba, podřízení se moci manželské soužitím po 1 rok

usus auctoritas - záruka držby

tempus - čas, lhůta

titulus - právní důvod

traditio - předání, způsob nabytí vlast. práva

trinoctium - tři noci, po které musela být žena nepřítomna, aby přežila nabytí manu

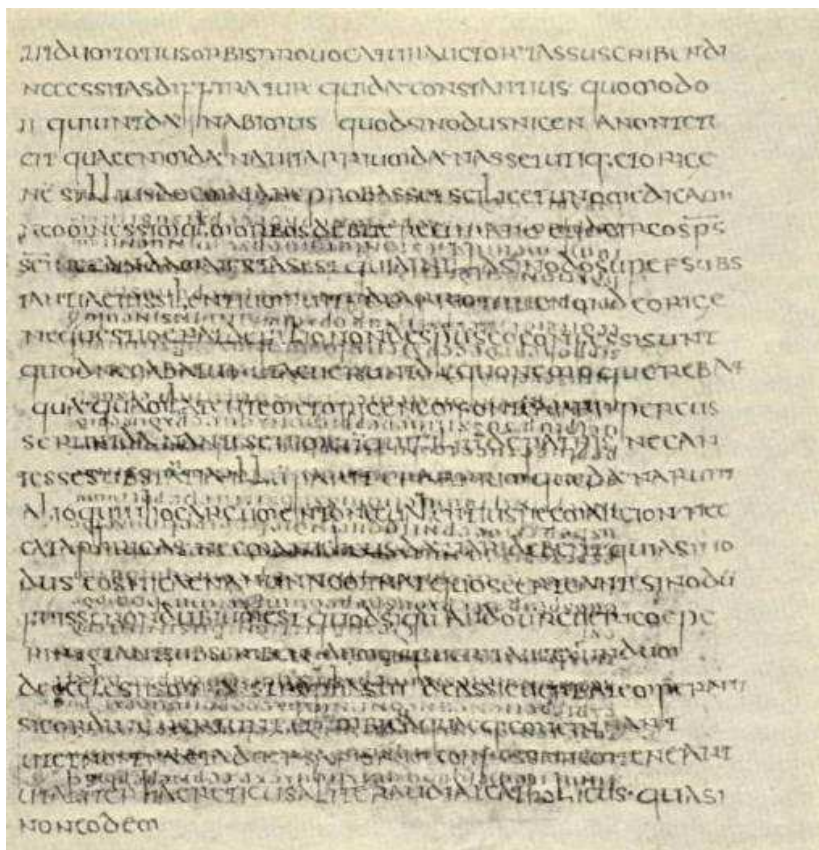
tutor - poručník

3. Palimpsest Gaiových Institutí nalezený ve Veroně Scipionem Maffei v r. 1713

4. Palimpsest z 30. let 20. století nalezený v Káhiře

